

Uzbekistan

Migration och återvändande

MIGRATIONSVERKETS FUNKTION FÖR LAND- OCH OMVÄRLDSANALYS

Den 1 maj 2019 inrättade Migrationsverket en ny funktion för land- och omvärlds-
analys. Funktionen benämns Migrationsanalys och finns inom Migrationsverkets
Nationella operativa avdelning. Migrationsverkets system för landinformation, Lifos,
fortsätter att vara den plats där rapporter publiceras.

LANDINFORMATION FÖR HANDLÄGGNING AV MIGRATIONSÄRENDEN

Denna rapport är framtagen av Migrationsverket i enlighet med [EU:s allmänna riktlinjer för framtagande av landinformation](#) (2008). Rapporten innehåller landinformation avsedd för handläggning av migrationsärenden.

Rapporten bygger på noggrant utvalda informationskällor. Alla källor refereras med undantag för beskrivning av allmänt kända förhållanden.

Informationen i rapporten återspeglar inte Migrationsverkets ståndpunkt i en viss fråga och Migrationsverket har inte för avsikt att genom rapporten göra politiska eller rättsliga ställningstaganden.

Landinformation: Uzbekistan – Migration och återvändande

2020-12-14, version 2.0

Rapporten är utgiven av Nationella operativa avdelningen, Migrationsanalys – Migrationsverkets funktion för land- och omvärldsanalys. Rapporten har publicerats i Migrationsverkets databas för landinformation, Lifos, © Migrationsverket (Swedish Migration Agency), 2020.

Publikationen kan laddas ner från <http://lifos.migrationsverket.se>

Innehåll

1	Inledning	4
1.1	Om rapportens syfte och informationsläget	4
2	Migration	5
2.1	Utvecklingen av det politiska styrets syn på migration	5
2.2	Avskaffat krav på utresevisum	6
2.3	Illegal utresa	7
3	Återvändande	8
3.1	Tidigare analys	8
3.2	Återvändare – faktorer och åtgärder	8
3.2.1	Högprofilerade återvändare	8
3.2.2	Återvändare som saknar tidigare profil och synen på asylansökan	9
3.2.3	Misstankar om religiös extremism	9
3.3	Återvändande när det tidigare kravet på utresevisum överträtts	10
3.4	Kravet på registrering utomlands	11
4	Sammanfattande analys	11
	Summary	12
	Källförteckning	14
	Tryckta källor	14
	Muntliga källor	14

1 Inledning

1.1 Om rapportens syfte och informationsläget

Det här är den tredje och sista delen i en rapportserie som syftar till att ge en introduktion till den uzbekiska staten och dess förhållningssätt till sin befolkning. Del ett, "Uzbekistan – politisk utveckling och situationen på människorättsområdet", fokuserar på det politiska läget i Uzbekistan, landets samhällsstyrning och situationen på människorättsområdet på ett översiktligt plan. Del två, "Uzbekistan – utsatta grupper och riskbeteenden", beskriver situationen för religiösa individer och människorättsaktivister samt situationen för hbtq-personer. Föreliggande rapport behandlar synen på migration och återvändande migranter, med ett särskilt fokus på personer som återvänder efter att ha sökt asyl utomlands.

Tillgången till information om situationen i Uzbekistan har under lång tid begränsats påtagligt av det repressiva styret och dess omfattande kontroll av civilsamhället och befolkningen i allmänhet. Oberoende journalister och internationella organisationer har inte tillåtits verka i landet, och med anledning av de svåra förhållandena på människorättsområdet har möjligheterna att konsultera källor på plats varit kraftigt begränsade och förenade med omfattande säkerhetsrisker. Sedan 2016 har dock situationen ändrats något efter maktskiftet i och med Karimovs död. Staten har lättat en aning på sin samhällskontroll, vissa internationella organisationer har bjudits in för att besöka och verka i landet och uzbekisk media har stegvis börjat uttrycka sig något mer kritiskt (även om självcensureringen fortsatt är utbredd). I december 2019 kunde Migrationsverket för första gången företa en resa till Uzbekistan för att inhämta information på plats.

I sammanhanget är ovanstående förändringar stora steg för Uzbekistan, men det handlar inte om några radikala förändringar på yttrande- eller tryckfrihetsområdet. Frånvaron av oberoende journalistik och ett etablerat civilsamhälle påverkar fortfarande informationsläget påtagligt. Rapporten bygger i huvudsak på aktuell skriftlig rapportering och på information inhämtad i samband med utredningsresan i december 2019 där uzbekiska myndigheter och internationella organisationer konsulterades på en rad olika teman. Till viss del används även uppgifter inhämtade under utredningsresor till Norge, Kazakstan, Kirgizistan och Frankrike under de senaste fem åren där initierade källor har konsulterats om situationen på människorättsområdet.

Tidigare versioner

Version	Titel	Datum	Lifos rapportnummer
1.2	Uzbekistan – migration och återvändande	2018-03-15	41024
1.1	Uzbekistan – migration och återvändande	2017-12-12	40647
1.0	Uzbekistan – migration och återvändande	2017-08-28	40186

2 Migration

2.1 Utvecklingen av det politiska styrets syn på migration

Det politiska styret under den tidigare presidenten Islam Karimovs ledning hade vad som förefaller ha varit en kluven syn på migration. Givet landets besvärliga ekonomiska situation sågs arbetskraftsmigration, å ena sidan, som en viktig intäktskälla genom remitteringar och ett sätt att minska landets sociala spänningar. Samtidigt fanns dock, å andra sidan, en negativ syn på personer som lämnade landet.¹ Det senare kom bl.a. till uttryck i nedvärderande uttalanden om arbetskraftsmigranter av Karimov. Utöver att de uppfattades bryta en uzbekisk lojalitet och norm, sågs de som en källa till instabilitet.²

Det förefaller ha skett förändringar i det politiska styrets syn på migration sedan Karimovs död 2016. Det nuvarande politiska styret uppges betrakta människors mobilitet som något godtagbart och vill ogärna låta sig jämföras med slutna länder såsom Nordkorea.³ Redan 2017 fanns det enligt International Crisis Group tendenser till förändring i det politiska styrets inställning. Den nya presidenten Sjavkat Mirzijojev gjorde uttalanden om att försöka motivera migranter att återvända till Uzbekistan, men fördömde inte arbetskraftsmigranter likt sin föregångare.⁴ Sådana uttalanden uppmärksammas även av andra källor⁵ och ett flertal vittnar om en förändrad, mer positiv syn på migration.⁶ Arbetskraftsmigranter ses numera som en viktig ekonomisk källa, men oro över radikalisering av enskilda utomlands finns kvar.⁷ Avskaffandet av kravet på utresevisum (se mer nedan) bör ses mot bakgrund av denna förändrade syn på migration.

Arbetskraftsmigrationen från Uzbekistan var och är omfattande. Uppskattningar om antalet arbetskraftsmigranter varierar dock bland konsulterade källor, från myndigheternas egen uppgift om två och en halv miljon⁸ till internationella aktörers om tre⁹, fyra¹⁰ och över fem¹¹ miljoner migranter. Landets ekonomiska förhållanden och arbetsmarknadssituation är naturligtvis den huvudsakliga förklaringen till arbetskraftsutvandringen och ett flertal källor använder sig av samma perspektiv för att beskriva detta: arbete kan inte erbjudas till alla de cirka

¹ Memorial, samtal med företrädare i Oslo, Norge, 2015-02-02; Human Rights Watch (HRW), samtal med företrädare i Oslo, Norge, 2015-02-10.

² HRW, 2015.

³ Initierad källa A, samtal i Oslo, Norge, 2017-06-09.

⁴ International Crisis Group (ICG), *Uzbekistan: The Hundred Days*, 2017-03-15, Europe and Central Asia Report N°242, s. 6–7, [url](#) (Hämtad 2020-10-29).

⁵ Journalist C, samtal i Almaty, Kazakstan, 2017-11-08 och 2017-11-09.

⁶ Internationell expert, videointervju, 2020-06-24; ; Internationell journalist A, videointervju, 2020-07-02; Internationell journalist B, videointervju, 2020-06-23; ; Internationell journalist C, videointervju, 2020-07-07.

⁷ Initierad källa A, e-post, 2020-06-22

⁸ Uzbekistan, Ministry of Labour, samtal med företrädare i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-05.

⁹ Anonym källa A, samtal i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-03.

¹⁰ Anonym källa G, samtal i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-06.

¹¹ Anonym källa D, samtal i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-03.

700 000 unga människor som varje år gör entré på arbetsmarknaden.¹² Remitteringar från arbetskraftsmigranter är mycket viktiga för ekonomin, särskilt på landsbygden.¹³ Även om dess andel minskar¹⁴ är Ryssland det i särklass vanligaste destinationslandet för arbetskraftsmigranter.¹⁵ Därutöver är Kazakstan, Sydkorea och Turkiet vanliga mål för dessa migranter.¹⁶ Källor pekar på att migrationen till Europa och Sverige i hög utsträckning är sekundära rörelser från Ryssland¹⁷ och möjligen Baltikum.¹⁸

De ekonomiska effekterna av corona-pandemin har haft och kan komma att få stora konsekvenser. I ett migrationssammanhang kan konstateras att ett mycket stort antal arbetskraftsmigranter under 2020 har återvänt till Uzbekistan, primärt från Ryssland¹⁹.

Flera källor uppmärksammar de bilaterala avtal som Uzbekistan ingått med andra stater gällande arbetskraftsmigration.²⁰ Avtalen och de program som implementerar dem berör dock endast en mycket liten andel av alla migranter.²¹ Trots detta framhålls från flera håll att programmen tillsammans med andra åtgärder²² som vidtagits under senare år, däribland avskaffandet av kravet på utresetillstånd²³ (se nedan), visar på en förändrad syn på migration. Arbetskraftsmigration ses som en lösning snarare än ett problem²⁴ och är inte tabubelagt²⁵ eller förknippat med stigma²⁶.

2.2 Avskaffat krav på utresevisum

Tidigare behövde uzbekiska medborgare utresevisum för resor till andra länder än de i det forna Sovjetunionen. En ansökan om utresevisum lämnades in till inrikesministeriets avdelning för visum och registrering.²⁷ Ansökan skulle inkludera intyganden från eventuell arbetsgivare samt från den lokala mahallan.²⁸ Efter att ha tagit emot en ansökan överlämnade inrikesministeriet ärendet till säkerhetstjänsten (dävarande SNB) som fattade beslut.²⁹ Officiellt

¹² Anonym källa A; Anonym källa D; Anonym källa G; Anonym källa E, samtal i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-04; Uzbekistan, Ministry of Labour.

¹³ Internationell journalist C.

¹⁴ Anonym källa D.

¹⁵ Anonym källa E.

¹⁶ Anonym källa A.

¹⁷ Anonym källa E.

¹⁸ Anonym källa G.

¹⁹ Enligt en internationell journalist (C) har omkring en miljon arbetskraftsmigranter återvänt. Två andra internationella journalister (A och B) uppger att 500 000 arbetskraftsmigranter har återvänt från Ryssland.

²⁰ Anonym källa A; Anonym källa D; Anonym källa E; Uzbekistan, Ministry of Labour.

²¹ Anonym källa G.

²² Ibid.

²³ Anonym källa D.

²⁴ Anonym källa A; Steve Swerdlow, Uzbekistanexpert, Human Rights Watch, samtal i Oslo, Norge, 2019-12-04.

²⁵ Anonym källa G.

²⁶ Anonym källa B, samtal i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-03.

²⁷ The Diplomat, *Uzbekistan Abolishes Exit Visa System*, 2019-01-03, [url](#) (Hämtad 2020-10-29).

²⁸ Initierad källa A, 2017; Uzbek-German Forum for Human Rights, *On the laws and practices of the Republic of Uzbekistan regarding the rights of citizens to free movement and choice of residence*, 2010, s. 10, [url](#) (Hämtad 2020-10-29).

²⁹ Initierad källa A, 2017; Uzbek-German Forum for Human Rights, 2010, s. 13.

skulle handläggningstiden vara 15 dagar³⁰, men i praktiken kunde den vara allt mellan någon månad till ett år. Det var inte heller ovanligt att beslut inte återkopplades till den som ansökt, särskilt om det rörde sig om ett avslag. Avslagsbeslut saknade ofta motivering.³¹ Planerat resmål och den sökandes bakgrund spelade roll för avgörandet. Det var lättare att få en ansökan om utresevisum beviljad om denna avsåg besök i ett "vänligt inställt" land, såsom Sydkorea eller Kina. Möjligheten att få en ansökan avseende resa till Turkiet eller Europa beviljad kunde dock vara mindre eftersom sådana resmål, på grund av närvaron av ett uppfattat hot från oppositionell verksamhet och radikalisering, kunde väcka myndigheternas misstänksamhet.³²

Systemet med krav på utresevisum avskaffades från och med den 1 januari 2019 och befolkningen kan istället ansöka om nya biometriska pass.³³ Beslutet innebär inte ett retroaktivt upphävande av redan utfärdade utresevisum.³⁴ Äldre biometriska pass med eventuellt gällande utreseviseringar kommer vara giltiga till och med 2021.³⁵ Denna äldre version av biometriska pass är gröna och dess innehavare omfattas av reglerna om utresevisering. De nya biometriska passen är röda och kräver inte utreseviseringar för legala in- och utresor.³⁶

Beslutet att avskaffa kravet på utresevisum implementeras fortfarande inte fullt ut. Enligt en källa kan människor fortfarande få brev från lokala administrationer med information om att deras utlandsresor inte har getts tillstånd.³⁷ En annan källa uppger däremot att hen inte har hört talas om att någon skulle ha nekats rätten att lämna landet sedan avskaffandet.³⁸

2.3 Illegal utresa

Ett uzbekiskt pass fungerar både som en inrikes identitetshandling och som ett internationellt resedokument. Varje gång en uzbekisk gräns officiellt passeras stämplas passhandlingen. Om inte passet stämplas så registreras inte utresan och den betraktas då som en illegal utresa. Att lämna landet illegalt ses som ett allvarligt brott och medför risk att straffas med upp till tio års fängelse. Det kan även väcka myndigheternas intresse för en person.³⁹ Stora delar av Uzbekistans landgräns är obevakad och korsas illegalt på daglig basis utan att folk har en egentlig uppfattning om var den är dragen. Det finns flera omstridda områden längs med gränsen mellan Uzbekistan och Kirgizistan och på vissa platser råder oklarhet om var den faktiska gränsen går och vilket land ett område tillhör. Anledningarna till att människor väljer att

³⁰ Uzbek-German Forum for Human Rights, 2010, s. 10.

³¹ Initierad källa A, 2017.

³² Ibid.

³³ The Diplomat, 2019.

³⁴ Internationell expert.

³⁵ KUN.UZ, *Uzbekistan cancels exit visa system from January 1, 2019*, 2019-01-02, [url](#) (Hämtad 2020-10-29).

³⁶ Initierad källa A, 2020; KUN.UZ, *Obtaining international passport costs almost 244,000 soums*, 2018-12-29, [url](#) (Hämtad 2020-10-29).

³⁷ Swerdlow, 2019

³⁸ Internationell expert.

³⁹ Initierad källa A, 2017; Icke-statlig organisation, samtal med företrädare i Osj, Kirgizistan, 2016-10-17.

korsa gränsen illegalt kan bero på flera faktorer, ofta handlar det inte om annat än bekvämlighetsskäl. Många korsar en gräns illegalt för att undslippa byråkrati och förkorta resans avstånd då avståndet till närmsta gränspassage kan innebära en stor omväg för den enskilde.⁴⁰

3 Återvändande

3.1 Tidigare analys

Migrationsanalys har i tidigare rapporter redogjort för att det bland konsulterade källor finns motstridiga uppgifter kring betydelsen av att som uzbekisk medborgare ha ansökt om asyl utomlands. Vissa källor har uppgett att asylansökan ses som förräderi eller illojalitet och att återvändande asylsökande därför riskerar att bestraffas hårt. Andra källor har uppgett att en person som ansökt om asyl i utlandet föranleder uzbekiska myndigheter att misstänka att denna person är islamist eller oppositionell och att asylansökan då kan komma att utgöra skäl för att döma en sådan person. Därutöver har källor konsulterats som inte har gett asylansökan i sig samma betydelse utan menat att det snarare är andra omständigheter kring individen och dennes utlandsvistelse som är avgörande. Migrationsanalys har gjort följande analys. Sammantaget har det inte funnits grund för att dra slutsatsen att alla återvändande före detta asylsökande som inte tidigare har uppmärksammats av uzbekiska myndigheter riskerar att utsättas för repressalier på grund av att de har ansökt om asyl. Viktigt att framhålla är dock att Uzbekistan är en av världens mest korrupta stater som kännetecknas av oförutsägbarhet och godtycklighet. Även om vissa mönster kan skönjas är det därför vanskligt att fastslå vilken profil som torde vara av myndigheternas intresse eller inte. Det har varit ytterst svårt att identifiera faktorer eller markörer som kan användas vid en framåtsyftande riskbedömning. Godtyckligheten synes närmast total och det förefaller som om myndigheternas opportunistiska agerande medför att i stort sett vem som helst som befunnit sig utomlands under en längre period kan utgöra en potentiell måltavla när denne återvänder till Uzbekistan. Att en individ har ansökt om asyl kan i detta sammanhang vara en faktor men det förefaller som om andra faktorer såsom vilka miljöer den enskilde kommit i kontakt med vid utlandsvistelsen är mer avgörande.

3.2 Återvändare – faktorer och åtgärder

3.2.1 Högprofilerade återvändare

Flera av de källor som konsulterats 2019-2020 uppmärksammar mer profilerade uzbeker ur diasporan och deras benägenhet att, och situation efter att ha, återvänt under senare år. En källa beskriver hur det nya politiska styret vill förmå exiluzbeker att återvända för att visa hur landet förändrats. Det finns också sådana framgångsexempel, men enligt källan har flera högprofilerade uzbeker arresterats sedan de återvänt till landet efter maktskiftet, även sådana som inte uppmärksammats i någon rapportering. Enligt källan representerar dock dessa exempel en brist på central kontroll och en tävling mellan olika ministerier [snarare än en av det politiska styret uttalad policy, *Migrationsanalys tolkning*]. De statliga institutionerna är inte enhetliga i sina strävanden att reformera – alla delar inte den officiella uppfattningen om vilken riktning landet bör ta – och inom exempelvis säkerhetstjänsten kan det finnas separata uppfattningar om vem som är en välkommen återvändare. Enligt samma källa är det

⁴⁰ Initierad källa A, 2017; Alisher Khadimov, akademiker och journalist, samtal i Osj, Kirgizistan, 2016-10-17.

uppenbart att det finns en förteckning över ovälkomna återvändare.⁴¹ Ytterligare en källa pekar i sammanhanget på att uzbekiska myndigheter inte agerar enhetligt och att det kan vara svårt att förmå aktörer att ge upp sin makt. Källan kan under senare år endast erinra sig ett enskilt fall där en mer profilerad återvändare arresterats, men slår fast att exiluzbeker som ursprungligen lämnat Uzbekistan på grund av aktivism tvekar inför att återvända.⁴²

En tredje källa ger en liknande bild. Många ("tusentals") har under senare år återvänt utan att ha gripits, trots att de själva uppfattade att de tidigare var "svartlistade", samtidigt som det förekommer att återvändare gripits. Bland de senare känner källan till fall där enskilda gripits vid ankomst men senare släppts men även fall där fabricerade brottsanklagelser riktats mot de återvändande. Officiellt finns ingen "svart lista", men liksom redogörs för ovan är källan övertygad om att det fortfarande finns någon form av förteckning över personer som ses som "farliga". Enligt källan kan det utöver kriminella personer handla om flyktingar, politiskt oppositionella m.fl.⁴³

3.2.2 Återvändare som saknar tidigare profil och synen på asylansökan

Flera källor uttalar sig om att de inte uppfattar att myndigheterna på en nationell nivå har något intresse för icke-profilerade personer som återvänder till Uzbekistan.⁴⁴ Däremot pekar en källa på att myndigheterna fortsatt strävar efter att ha kännedom om vem som befinner sig utomlands. Resurserna som går till lokala myndigheter för att övervaka personer lokalt har ökat och fortfarande gäller det obligatoriska folkbokföringssystemet (även om förslag till vissa förändringar av systemet presenterades i början av 2020⁴⁵).⁴⁶

Vad gäller myndigheternas syn på asylansökan kan följande konstateras. En källa uttrycker det som att det politiska styret i landet inte ser det som negativt att medborgare emigrerar även om metoden för detta är att ansöka om asyl.⁴⁷ En annan källa uppger att det förmodligen inte är asylansökan i sig som är ett problem utan snarare om en person har haft en lång utlandsvistelse.⁴⁸ En tredje källa uppger dock att ansöka om asyl kan vara problematiskt, att vara ung och religiös är en riskfaktor och om man har sökt asyl utomlands kan ett återvändande vara ett farligt steg att ta – handlingen kan på sätt och vis ses som om man har förrått Uzbekistan och man ser negativt på sådana personer.⁴⁹

3.2.3 Misstankar om religiös extremism

Återkommande i tidigare rapportering och i den informationsinhämtning som ligger till grund för föreliggande rapportuppdatering är beskrivningar av uzbekiska myndigheters agerande i fall där någon form av koppling till religiös extremism kan misstänkas.

⁴¹ Internationell expert.

⁴² Internationell journalist B.

⁴³ Internationell journalist C.

⁴⁴ Internationell expert; Internationell journalist A.

⁴⁵ Eurasianet, *Uzbekistan: Planned propiska changes slammed by public*, 2020-03-19, [url](#) (Hämtad 2020-10-29).

⁴⁶ Internationell expert.

⁴⁷ Internationell journalist A.

⁴⁸ Forskare A, videosamtal. 2020-10-29.

⁴⁹ Internationell journalist C.

Det är ett väl rapporterat fenomen att religiös radikaliserings av uzbekiska medborgare sker i Ryssland [och Turkiet med flera länder, Migrationsanalys anmärkning] snarare än i Uzbekistan.⁵⁰ Mot denna bakgrund, samt att Ryssland är ett transitland för extremister⁵¹, är uzbekiska myndigheter enligt flera källor särskilt vaksamma gentemot återvändare från Ryssland.⁵² Personer som har interagerat med extremister utomlands kan om de återvänder gripas och förhöras. Yngre män kontrolleras ofta. Deras telefoner genomsöks, besök i deras hem genomförs etc. Källan understryker dock att denna typ av kontroller inte görs i någon stor skala utan snarare är det så att vissa sällas ut för förhör och övervakning.⁵³ Beskrivningarna återkommer hos flera källor. Situationen vid återvändande varierar från fall till fall. Profilerings och svartlistning förekommer fortfarande. Samtidigt som arbetskraftsmigranter nu mer formellt ses som en viktig inkomstkälla för den uzbekiska ekonomin, kvarstår farhågorna kring radikaliserings av migranter utomlands. Personer som deporteras från Ryssland är föremål för granskning och repression efter att de återvänt. I sammanhanget nämner källan att enskilda kan få sina pass beslagtagna och utsättas för utpressning.⁵⁴ Ytterligare en källa gör ingen explicit koppling till Ryssland och uzbekiska migranter som befinner sig där, men för fram att kombinationen att vara ung och religiös är en riskfaktor vid återvändande. Att tillhöra eller ha tillhört en "religiös kult eller grupp" kan vara verkligt farligt vid ett återvändande samtidigt som, vilket källan understryker, många som tidigare beviljats politiskt asyl utomlands nu har återvänt till Uzbekistan utan att ha drabbats av några konsekvenser. Slutligen uppger källan att uzbekiska myndigheter har god kännedom om medborgare som befinner sig i Sverige, Norge och Finland genom att ha bevakat kretsen kring den uzbekiska imamen i Strömsund.⁵⁵

3.3 Återvändande när det tidigare kravet på utresevisum överträtts

Sedan tidigare har motstridiga uppgifter omgärdat frågan om eventuella konsekvenser vid ett återvändande till Uzbekistan med utgången utresevisum. En person som återvänder med ett utgången utresevisum kan stöta på problem. Som nämnts är avskaffandet av utresevisumet inte en retroaktiv amnesti. Den hårda lagstiftningen lämnar utrymme för allvariga påföljder eller för trakasserier från myndighetspersoner.⁵⁶ Godtyckligheten är omfattande vad gäller vilka personer och i vilka situationer man riskerar ett strikt bemötande och hårda påföljder eller slipper undan med en varning.⁵⁷ Enligt en internationell journalist ses ett utgången utresevisum inte som en riktigt lika allvarlig förseelse som tidigare.⁵⁸ Enligt journalisten utfrågas vanligtvis en person som återvänder med en utgången visering, det ställs frågor om var personen har varit och gjort. Men företeelsen att förhöra personer i enskilda rum ska enligt journalisten ha upphört.⁵⁹ Enligt en annan källa beror reaktionerna på de omständigheter under vilka personen lämnade landet och i vilka länder man har befunnit sig. Med

⁵⁰ Anonym källa E; Även uzbekiska myndigheter formulerar sig kring detta: extremistiska idéer sprids bland uzbekiska arbetskraftsmigranter utomlands (Uzbekistan, Inrikesministeriet, samtal med företrädare i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-04).

⁵¹ Internationell journalist A.

⁵² Ibid.; Initierad källa A, 2020

⁵³ Internationell journalist A.

⁵⁴ Initierad källa A, 2020

⁵⁵ Internationell journalist C.

⁵⁶ Internationell expert.

⁵⁷ Initierad källa A, 2017.

⁵⁸ Internationell journalist C.

⁵⁹ Ibid.

ett utgången utresevisum kan en person inte lämna OSS-området (Oberoende staters samvalde) eller resa mellan OSS-länder, i ett sådant fall är den enda möjliga (legala) resvägen ett återvändande till Uzbekistan. Vid ett sådant återvändande kan kontroller ske för att säkerställa att personen inte har rest till och från OSS-området eller inom OSS-området efter att utreseviseringen löpt ut [dessa uppgifter har inte kunnat bekräftas].⁶⁰

3.4 Kravet på registrering utomlands

Alla uzbekiska medborgare omfattas av obligatorisk folkbokföring. Alla måste vara registrerade på en adress, och det gäller även för personer som vistas utomlands. Vid utomlandsvisiteringar ska uzbekiska medborgare registrera sig hos en uzbekisk representation. Den uzbekiska medborgarskapslagstiftningen möjliggör till och med att en person fråntas sitt medborgarskap om en person som är permanent bosatt utomlands inte registrerar sig inom fem år vid en utlandsmyndighet. Norska Landinfo har utrett frågan och drar slutsatsen att bestämmelsen inte används i praktiken.⁶¹ Enligt en internationell expert kontrolleras inte om en person har efterlevt kraven på registrering längre [dessa uppgifter har dock inte gått att bekräfta] men påpekar att lagrummet ger utrymme för att potentiellt bli trakasserad av myndighetspersoner.⁶²

4 Sammanfattande analys

Det nya politiska styret i Uzbekistan förefaller ha medfört en förändrad, positivare syn på migration. Arbetskraftsmigration ses som en nödvändighet givet de ekonomiska realiteterna och från officiellt håll görs inte längre uttalanden som syftar till att stigmatisera migranter. En faktor som dock måste beaktas för att förstå uzbekiska myndigheters syn på återvändande migranter är deras farhågor kring religiös extremism, vilka historiskt sett å ena sidan och i någon mån har varit välgrundade men som, å andra sidan, legat till grund för omfattande och långtgående kränkningar på människorättsområdet. Myndigheternas inställning är att religiös radikaliserings sker utomlands snarare än i Uzbekistan. Därutöver bör beaktas att uzbekisk myndighetsutövning sedan länge har präglats av godtycklighet och oförutsägbarhet samt att alla aktörer inom de uzbekiska myndigheterna inte delar det politiska styrets reformsträvanden (se källors utsagor här men även om "reformernas systemiska motståndare" i Migrationsanalys tidigare rapportering⁶³).

Flera av de konsulterade källorna uppehåller sig vid profilerade personer (med vilket vi här avser personer som tidigare på något sätt negativt uppmärksammats av uzbekiska myndigheter) i den uzbekiska diasporan och deras till synes ökade benägenhet att återvända till Uzbekistan. Många uppges ha gjort så utan att drabbas av myndighetsrepression. Det finns dock fall där personer har gripits och i vissa fall dömts och fängslats. Här bör noteras att flera källor pekar på frånvaron av enhetlighet inom uzbekiska myndigheter som en möjlig förklaring till utgången i dessa fall.

⁶⁰ Initierad källa A, 2020.

⁶¹ Norge, Landinfo, *Respons Usbekistan: Tap av statsborgerskap etter opphold i utlandet*, 2016-01-15, [url](#) (Hämtad 2020-10-29).

⁶² Internationell expert.

⁶³ Migrationsverket, *Landinformation: Uzbekistan - rätts- och säkerhetssektorn (version 1.0)*, 2020-02-05, [url](#) (Hämtad 2020-11-10).

Frågan om situationen för personer som saknar tidigare profil och som återvänder till Uzbekistan är en annan. Flera källors utsagor om att det på en nationell nivå saknas intresse för icke-profilerade personer som återvänder kan tas som en utgångspunkt, men kräver nyansering. Betydande resurser läggs alltså på övervakning av befolkningen och personer som återvänder kan bli föremål för närgående kontroller. Givet den uzbekiska migrationens storlek, omfattande miljontals människor, förefaller det rimligt att anta att dessa kontroller inte omfattar samtliga återvändare. Det är inte möjligt att med säkerhet slå fast om en viss faktor ensam eller tillsammans med andra spelar någon roll och än mindre att göra en uppräkningslista av sådana som på något sätt kan ses som uttömmande. Med viss säkerhet kan dock följande sägas. Tidigare nämnda farhågor kring religiös extremism och radikalisering utomlands förefaller vara det som övergripande motiverar uzbekiska myndigheters kontroll av återvändare. Faktorer som kan spela roll är kön (man), ålder (ung), omständigheter kring utlandsvistelse (tid och rum samt aktiviteter och kontakter) och uppfattad religiositet (avvikande från den statligt sanktionerade). Det råder inte full samsyn i frågan om uzbekiska myndigheters syn på asylsökande utomlands, men denna omständighet tycks spela mindre roll.

I sammanhanget bör noteras att inga av de källor som konsulterats har gett något exempel på icke-profilerade personer som gripits, åtalats och dömts för brott efter att de återvänt till Uzbekistan på senare år. Det kan dock inte uteslutas att sådana fall finns utan att de har uppmärksamats. Slutligen bör återigen erinras om den godtycklighet och oförutsägbarhet samt bristande enhetlighet som präglar uzbekisk myndighetsutövning.

Summary

This report is the third and last part in a series aimed at giving an introduction to the Uzbek state and its relationship to its population. The first report was focused on the political situation and governance in Uzbekistan and the second report highlighted vulnerable groups, while this report focuses on migration and returnees.

The new political leadership of Uzbekistan seems to have introduced a more positive view on migration. Given economic realities, labor migration is seen as a necessity, and official statements that stigmatize migrants are no longer made. However, in order to understand the Uzbek authorities view on returning migrants, it is important to take their concerns on religious extremism into account. Historically these concerns have been well-founded to some extent, but they have also served as a rationale for severe and extensive human rights violations. According to the authorities, religious radicalization of Uzbeks mainly takes place abroad, rather than in Uzbekistan. Notice should also be taken to the fact that Uzbek exercise of authority for a long period of time has been marked by arbitrariness and unpredictability, as well as of information that not all state actors share the reform ambitions of the political leadership.

Several sources point out the fact that there seems to be an increased tendency for profiled individuals (by which we mean individuals that previously have been given negative attention by Uzbek authorities) in the Uzbek diaspora to return to Uzbekistan. Reportedly, many of them have done so without being targeted. There are, however, individuals that have been arrested and in some cases sentenced and imprisoned. It should be noted that several sources point out that an explanation to the outcome in these cases might be the lack of uniformity within Uzbek authorities.

Another issue is that of individuals without a previous profile that are returning to Uzbekistan. According to several sources the authorities on a national level do not have an interest in such individuals. These claims can serve as a starting point, but have to be put into perspective.

Considerable resources are still allocated into monitoring the population and returnees might be subject to close controls. Given the size of Uzbek migration, involving millions of people, it seems reasonable to assume that such controls are not undertaken in each and every case. It is not possible to conclude with certainty whether a specific factor alone or together with other factor(s) can trigger the interest of Uzbek authorities. Neither is it possible to present an exhaustive list of such factors. However, the following can be stated with some degree of certainty. The abovementioned concerns regarding religious extremism and radicalization abroad seem to be the main motivation behind the control of returnees. Factors that might trigger the interest of Uzbek authorities are gender (male), age (young), circumstances of the stay abroad (in space and time, activities and contacts), and perceived religiosity (indicating non-state sanctioned activities) of a returnee. There is no consensus among sources on how an asylum application is perceived by the Uzbek authorities, but it seems to be a factor of less importance.

It should be noted that none of the consulted sources have provided any examples of non-profiled returnees that have been arrested, prosecuted and sentenced in recent years. However, it cannot be excluded that such cases exist without being reported. Lastly, the arbitrariness and unpredictability as well as the lack of uniformity within Uzbek authorities should once more be emphasized.

Källförteckning

Tryckta källor

Eurasianet, *Uzbekistan: Planned propiska changes slammed by public*, 2020-03-19, <https://eurasianet.org/uzbekistan-planned-propiska-changes-slammed-by-public> (Hämtad 2020-10-29)

KUN.UZ, *Uzbekistan cancels exit visa system from January 1, 2019*, 2019-01-02, <https://kun.uz/en/news/2019/01/02/uzbekistan-cancels-exit-visa-system-from-january-1-2019> (Hämtad 2020-10-29)

KUN.UZ, *Obtaining international passport costs almost 244,000 soums*, 2018-12-29, <https://kun.uz/en/news/2018/12/29/obtaining-international-passport-costs-almost-244000-soums> (Hämtad 2020-10-29)

International Crisis Group (ICG), *Uzbekistan: The Hundred Days*, 2017-03-15, Europe and Central Asia Report N°242, <http://www.refworld.org/docid/58ca84de4.html> (Hämtad 2020-10-29)

Migrationsverket, Lifos. Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet, *Landinformation: Uzbekistan - rätts- och säkerhetssektorn (version 1.0)*, 2020-02-05, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=44044> (Hämtad 2020-11-10)

Norge, Landinfo, *Respons Usbekistan: Tap av statsborgerskap etter opphold i utlandet*, 2016-01-15, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=36576> (Hämtad 2020-10-29)

The Diplomat, *Uzbekistan Abolishes Exit Visa System*, 2019-01-03, <https://thediplomat.com/2019/01/uzbekistan-abolishes-exit-visa-system/> (Hämtad 2020-10-29)

Uzbek-German Forum for Human Rights, *On the laws and practices of the Republic of Uzbekistan regarding the rights of citizens to free movement and choice of residence*, 2010, http://www.ecoi.net/file_upload/470_1273656136_ugfhr-uzbekistan98.pdf (Hämtad 2020-10-29)

Muntliga källor

Alisher Khadimov, akademiker och journalist, samtal i Osj, Kirgizistan, 2016-10-17

Anonym källa A, möte med företrädare i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-03

Anonym källa D, möte med företrädare i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-03

Anonym källa E, samtal med företrädare i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-04

Anonym källa G, möte med företrädare i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-06

Forskare A, videosamtal. 2020-10-29

Forskare B, videosamtal, 2020-10-21

Memorial, samtal med företrädare i Oslo, Norge, 2015-02-02

Human Rights Watch (HRW), samtal med företrädare i Oslo, Norge, 2015-02-10

Icke-statlig organisation, samtal med företrädare i Osj, Kirgizistan, 2016-10-17

Initierad källa A, samtal i Oslo, Norge, 2017-06-09 och e-post 2020-06-22

Internationell expert, videointervju, 2020-06-24

Internationell journalist A, videointervju, 2020-07-02

Internationell journalist B, videointervju, 2020-06-23

Internationell journalist C, videointervju, 2020-07-07

Journalist C, samtal i Almaty, Kazakstan, 2017-11-08 och 2017-11-09

Steve Swerdlow, Uzbekistanexpert, Human Rights Watch, samtal i Oslo, Norge, 2019-12-04

Uzbekistan, Ministry of Labour, samtal med företrädare i Tasjkent, Uzbekistan, 2019-12-05